

WYDZIAŁ NAUK HISTORYCZNYCH I PEDAGOGICZNYCH

INSTYTUT ARCHEOLOGII

ul. Szewska 48
50-139 Wrocławtel. +48 71 375 29 75
fax +48 71 375 28 82

iar@uwr.edu.pl | www.archeo.uni.wroc.pl

Wrocław, 21.09.2017

dr hab. Andrzej Wiśniewski, prof. U.Wr.

Instytut Archeologii

Uniwersytet Wrocławski

ul. Szewska 48, 50-139 Wrocław

**Recenzja pracy Z. Nerudová: Lovci poślednich mamutů na Moravě, Studie
Centra kulturni antropologie, 2/2016, Moravské zemske muzeum, Brno**

Tematyka pracy zawartej w książce Zdenki Nerudová pt. Lovci poślednich mamutů na Moravě jest jednym z najczęściej dyskutowanym problemem w ostatnich dekadach w kontekście archeologii górnego paleolitu w Europie Środkowej. Dotyczy rekolonizacji przez grupy łowców i zbieraczy pod koniec tzw. drugiego pleniglacjału (Late Glacial Maximum-LGM) i w okresie ocieplenia, które nastąpiło tuż po nim (20 tys. – 14 tys. lat BP). Zagadnienie to jest przedmiotem wielu dyskusji, m.in. prezentowanych w ostatnich latach podczas kongresu World Gravettian Hunters (Kraków, 16-20 May, 2016) oraz w wielu artykułach naukowych. Z. Nerudová w swojej pracy obejmuje właściwie wszystkie aspekty tej dyskusji, z których najważniejsze to chronologia stanowisk epigrawetienu, organizacja terytorialna ludności, mobilność, kultura materialna w tym technologia wytwarzania narzędzi kamiennych, strategie przyżyciowe oraz kultura duchowa ludności.

Moim zdaniem, informacje zawarte w pracy są dokładnie przedstawione. Wywód jest jasny i logiczny. Został on poprzedzony omówieniem zastosowanej metod. Autorka następnie przedstawia złożoną historię badań stanowiska Brno Štýřice III i IIIa, zapoczątkowaną w 1972 roku. Jej ukoronowaniem były nowe, wieloletnie badania przeprowadzone w latach 2009-20014. Następnie Autorka przechodzi do dokładnego omówienia wszystkich najważniejszych aspektów, w tym formowania się stanowisk, produkcji półsurowca i narzędzi, zróżnicowania surowcowego kolekcji, rekonstrukcji

technologii w oparciu o składanki, prezentacji modelu struktury osadniczej stanowiska i oceny pozycji taksonomicznej zespołu, zaliczonego do epigrawetieniu. Podejmuje próbę rekonstrukcji kontaktów grupy lub grup ze stanowiska Brno Štýřice, m.in. w oparciu o analizę surowcową. Wreszcie ukazuje stanowisko w kontekście klimatyczno-przyrodniczym. Na koniec wywodu ukazuje nowe odkrycia na tle paneuropejskim. Sformułowanie problemu jest poprawne, opiera się bowiem na dobrze udokumentowanych danych archeologicznych i przyrodniczych.

Monografia stanowiska Brno Štýřice III jest jedną z ważniejszych publikacji dotyczących kultury epigraweckiej w Europie Środkowej w ostatnim okresie. Prezentuje ona nowe dane, które są dobrze udokumentowane pod względem chronologicznym i przyrodniczym. Należy podkreślić, że podobnych zespołów z okresu rekolonizacji Europy Środkowej po LGM jest niezwykle mało, a jeżeli występują, to są bardzo słabo zachowane. Dla przykładu, z terenu Polski znane są jedynie cztery stanowiska o porównywalnej liczbie znalezisk. Mimo, że monografia prezentuje wyniki badań, które są jeszcze nieukończone, to można powiedzieć, że już teraz wnosi wiele wartościowych informacji, m.in. z zakresu badań nad okresem zasiedlenia, mobilnością ówczesnej ludności i technologią wykonywania półsurowca i narzędzi kamiennych.

Badania prezentowane w monografii zostały przeprowadzone dzięki wykorzystaniu niemalże wszystkich metod, które uważane są za kluczowe. Autorka wykorzystwała powszechnie stosowane metody klasyfikacji artefaktów oraz metody analizy technologicznej z wykorzystaniem składanek oraz metody petroarcheologicznej. Autorka przedstawiła model zróżnicowania funkcjonalno-przestrzennego stanowiska, który pokazuje szeroki wachlarz aktywności ludności epigraweckiej.

Krótki okres przygotowania pracy po ukończeniu badań terenowych nie pozwolił na przeprowadzenie pełnych analiz funkcjonalnych, szerszych analiz morfometrycznych, czy dokładniejszych porównań statystycznych z innymi zespołami z terenu Węgier, Słowacji, czy Polski. Sądzę, że umożliwiłoby to pełniejszą charakterystykę technologii czy strategii mobilności grup ze stanowiska Štýřice oraz ich powiązań ze środkową i późną fazą rozwoju technokompleksu graweckiego w Europie Środkowej.

Praca zawiera interesujące dane paleozoologiczne, które posłużyły do próby rekonstrukcji sposobu zdobywania pożywienia i surowców kostnych. Dzięki umiejętnemu wykorzystaniu danych paleogeograficznych i geologicznych Autorka podjęła próbę rekonstrukcji krajobrazu w okresie pobytu łowców. Praca bazuje na solidnych danych chronometrycznych. W tym miejscu autorka prezentuje bardzo szczegółowe porównanie do innych stanowisk z Europy Środkowej i Wschodniej.

Praca mimo charakteru popularyzatorskiego stawia ważne pytania dotyczące okresu i kondycji społeczeństw późnograveckich na Morawach i w Europie Środkowej. Prezentując ustalenia opiera się na analizie danych za pomocą przyjętych metod naukowych z zakresu nauk humanistycznych oraz przyrodniczych. Praca zawiera istotny wkład dla dziedziny archeologii paleolitu.

Praca spełnia wymogi stawiane rozprawom habilitacyjnym w dziedzinie archeologii. Dowodzi bardzo dobrego warsztatu naukowego jej Autorki, która w umiejętny sposób łączy informacje z różnorodnych dziedzin prezentując spójną monografię. Praca wnosi nowe dane oraz rozwija koncepcję rekolonizacji Europy Środkowej przez społeczności kultury epigraveckiej. Stanowi istotny głos w dyskusji nad zagadnieniem adaptacji i ciągłości kulturowej tychże społeczności w okresie pleniglacjału i tuż po nim.